Valebygda

”Frå Teigen i nord og til Tunga i sud”

Teigen (Munketeigen)

Sundsteigen (Kirketeigen)

Eikeland

Nordre Valen

Søre Valen

Handeland og Gangstø

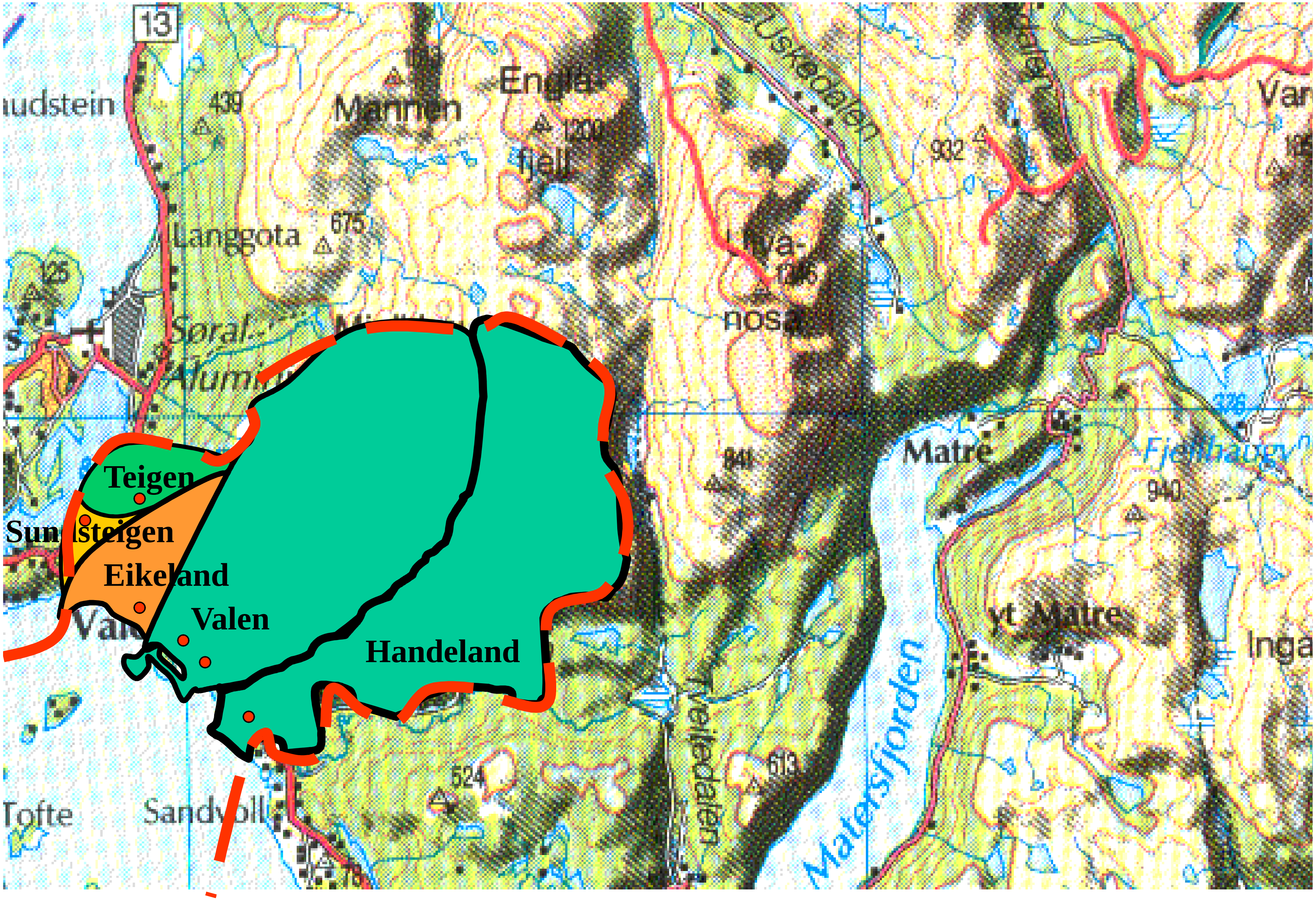

Teigen
Eikeland
Valen
Handeland
13
Mannen
Langgota
439
675
125
932
Uskedalen
Matre
940
941
yt. Matre
Matersfjorden
Tveitedalen
524
613
Tofte

Skånevik Skipreide
Fjellberg prestegjeld, Eid sokn
Etter 1837, Eid herad og Fjellberg herad

Fornminner

Det er ikkje mange spor å finna frå gammal busetnad i Valebygda, og det som har vore er for det meste komme bort ved nydyrking.
Bergen Museum har registrert desse:

Teigen: Tre små haugar på rad

Valen: Haug ved Skarpeteigen, ovom kaien
og på Daleteigen, sverd, økseblad og glasperler

Handeland: På plasset Mula to røyser. Her vart det funne økseblad og sverd.

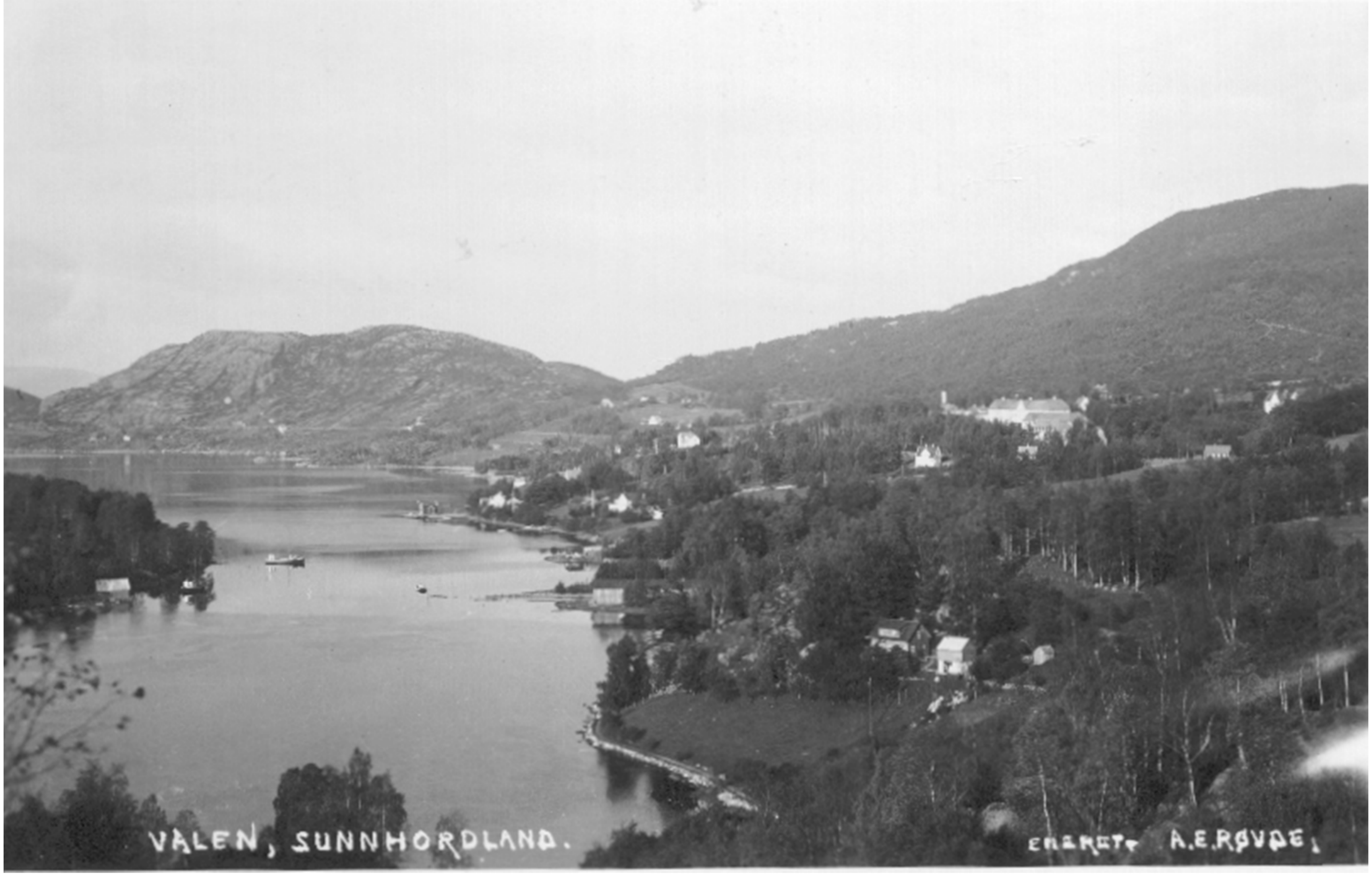
VALEN, SUNNHORDLAND.
A.E.RØVDE

Sandvoll med Handelandsjøen i bakgrunnen

9682 Søndhordland. Parti fra Valen.

Valegarden

Frå gammalt, kongsgods og har opp gjennom århundra tilhøyrt adelslektene.

Vart oppkjøpt av Amtet ved byrjinga av 1900-talet då ”Asylet” vart bygd.

Namn og uttale

I gamle skrifter finn vi mange variantar av skrivemåten. Vadelø, Valenn, Vallen, Walen, Wahlen og Valen.

I det lokale målføre heiter det Valo.

Namnet har ikkje noko med Valplass å gjera.

Etter O.Rygh kjem namnet truleg av det gammalnorske ordet vadill som tyder grunn stad i vatn eller grunt sund

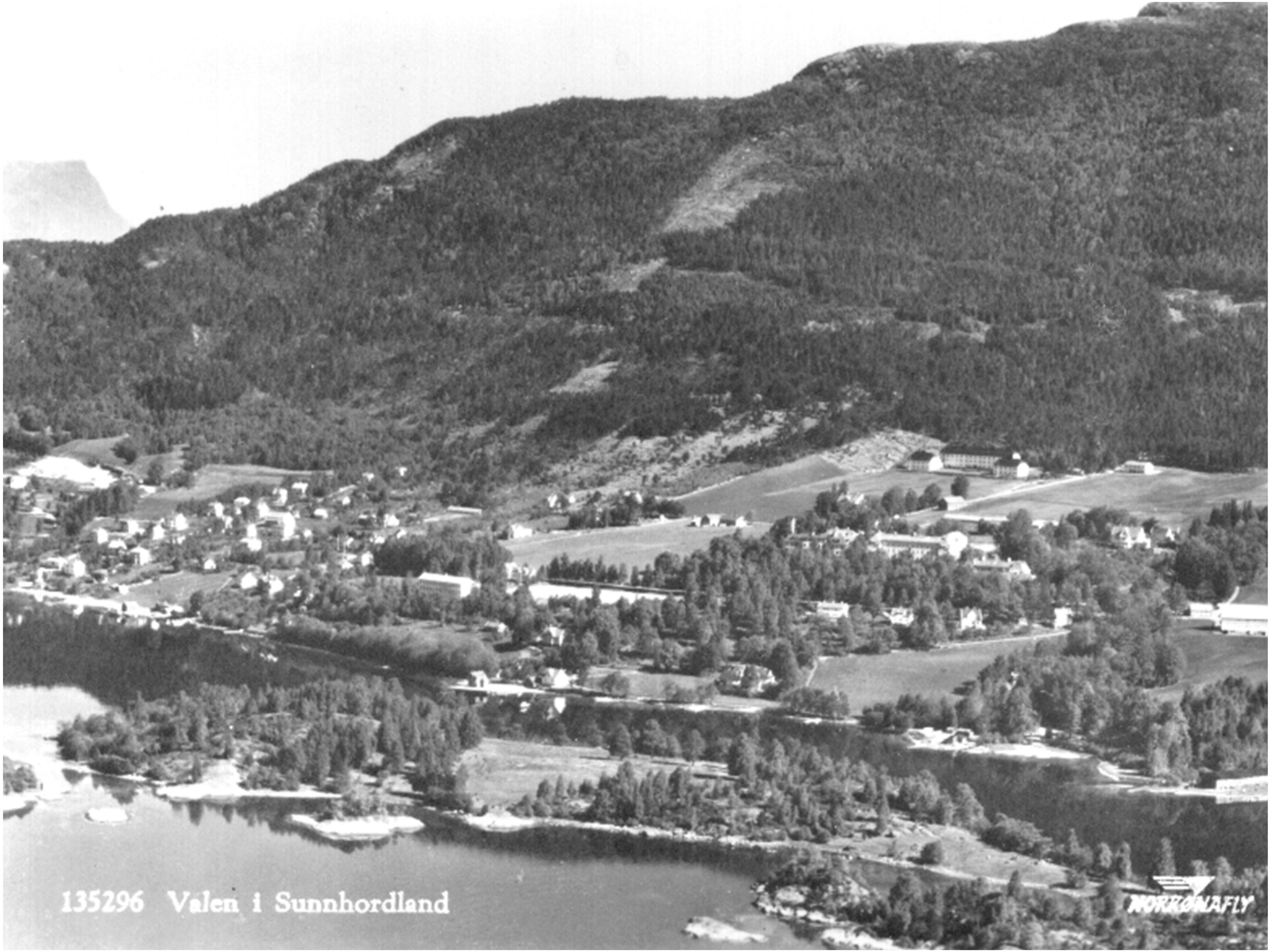

135296 Valen i Sunnhordland

Valen 1939

Galtungane på Valen

Vi kan fylgja den gamle lendmannetta ”Galte” på Valen,
Seim og Hatteberg
Våpenskjoldet deira var eit springande villsvin

Eirik ”Galtung” Gautson - 1300-talet
(Son til Gaut Gautson på Hatteberg)

Gaute Eirikson Galte - f. ca. 1320 - d. 1412
Riksråd og riddar. Skreiv seg til Valen og var truleg fødd her.
Hadde ikkje livsarvingar.

Ivar på Valen 1450 d. før 1504
g.m. Herborg Torbjørnsdtr

Ivar ”Slede” Dahl eller Dall som han og vart kalla, eigde Valen og budde der. Han er og nemnt som eigar av Sandvik, Seim og Kjerland i Kvinnherad.

Ivar på Valen vert rekna som eit av Dei vanskelege ættar-gåtene i nyare tid

Gaute Ivarson Dahl

Etter 1512 er han nemt på Valen, d.ca. 1550
Vi kjenner ikkje til kona hans.

Born: Jon, Gudrun, Inger, Ivar Torbjørn
Laurits og Lucretia

Gaute hadde store jordeigedomar i
Sunnhordland, Hardanger og Sogn

Eigarskifte
på midten av 1500-talet

Kan ha samanheng med eit arveskifte.
Dall-slekta kjem bort og inn kjem ætta
til Fartegn Matsson / Losna ætta og den
nyare ”Galte-Ætta”
(Olav Bagge, Laurits Johannesson)

Laurits Johannesson Galte

f. Ca. 1500. Gift med dotter til Fartegn Matson på Ænes.
Ho sat som enkje på Valen og han flytta då hit.

Born: Johannes, Magdalena, Birgitte og Karen

Dottera Birgitte vart gift med Olav Bagge
som var son til Fartegn Matson og Karen Kold.
Han kom frå Ænes

Sonen Johannes finn vi nemnt som lauskar og sagbrukar på Valen
i åra frå 1563 til 1578. Seinare vert han gift til Torsnes og vert
opphavet til den yngre Galtung-ætta der.

Dottera Karen vart gift i Ryfylke, men flyttar heim att til Valen
då ho vart enkje.

Valøya og ”Verket”

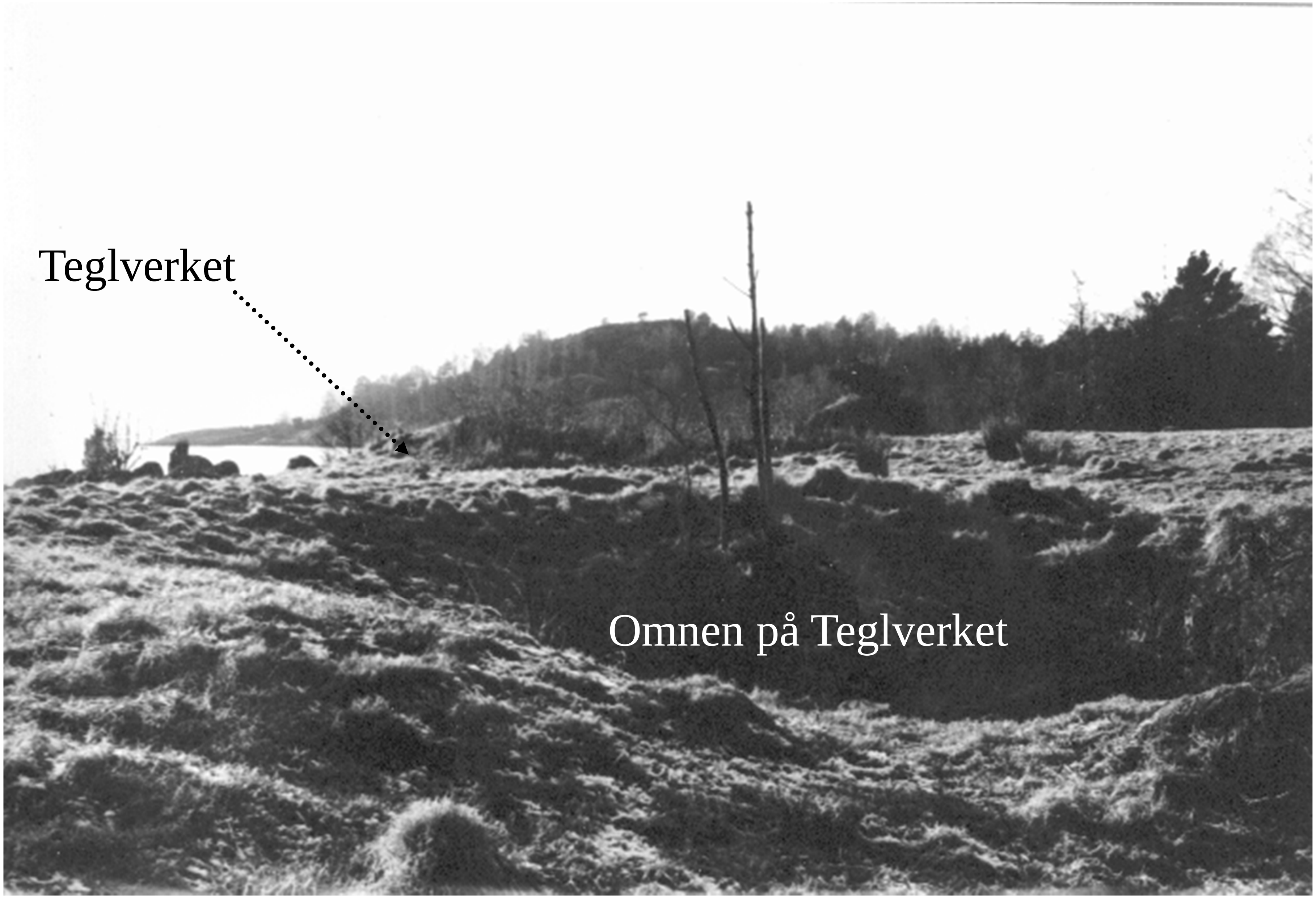
Teglverket
Omnen på Teglverket

Olav Bagge

Olav Bagge er nemnt på Valen frå 1563 til 1613

Sunnhordlandsbøndene sin utsending
til hyldinga av kong Christian IV i 1591

Fartegn Olavson (Valentin Olsen)

Brukar garden saman med faren frå 1604

Fartegnsdøtrene

Marita, Karen og Birgitte

Fartegndøtrene

Marita – g. Laurits Johanneson frå Skorpo
Busette på Valen etter 1640. Barnlause.
Laurits var lensmann i Skånevik skipreide 1646 – 64
Han brukar og galten i seglet sitt. (d.1682)

Karen – Halstein Arnoldson Vaage
Budde på Valen til kring 1640. Seinare Skorpo.
(Eigde part i Valen som seinare vart pantsett av sonen Peder)

Birgitte – g. Børge Kristofferson Aubø, Ryfylke
Sonen Jakob overtok Valegarden i 1692.

Ei tragisk tingferd i 1647
som tok ut fråValen

Etter hausttinget på Valen i oktober 1647 tok futen, Skrivaren, 3 tenarar og 10 rorskarar i veg til Etne i den store vengebåten til futen.

Det vart eit uvær av det sjeldsynte.
I Skåneviksfjorden i nærleiken av Taraldsøya kolsigla dei og alle kom bort.

Eigarar
på 1600 og 1700 talet

Jakob Børgeson (1659 – 1697) – Valen 1692

g.m. Kirsten Alant

Barn: **Lars**, Michel, Jakob, Marita, Brita og Kristine

Lensmann i Skv. Skipreide 1692 – 94.

Grenseoppgangar mot Handeland og Eikeland.

Nicolaus Biering

g.m. Enka etter Jakob Børgesen, Kirsten Alant

n. 1701 på Valen som bonde med jordegods.

Dreiv som gjestgjevar på Valen

Lensmann 1709 – 16

Gav messehagel til Eid-kyrkja

Eigarar på 1700-talet

Lars Jakobson (1689 – 1731)
g.m. Kirsten Valentinsdtr Talge (dbl. søskenbarn)
Barn: Jakob (d.ung), **Maren Kristine,** Kristine, Anna Birgitte

Hans Seehusen
(Kom frå ein kjøpmannsfamilie i Stavanger)
g.m. Enka etter Lars, Kirsten Valentinsdtr Talge
Eit barn som døydde tidleg.
Seehusen kjøpte og Handeland etter Hoffjunker Sigfried Lillenskjold i 1734, men selde seinare denne garden til Mathias Dahl.

Undahl-slekta kjem til Valen

Maren Kristine Larsdtr fekk overta garden. Ho vart i 1745 gift med Jens Fredrik Undahl som kom frå Kristiansand.

Jens Fredrik Undahl (1719 – 1791)
Vart tidleg farlaus og vaks opp i Sandvikjo i Kvinnherad
Krigskomisær og krigsråd.
Barn: Lars Fredrik, Anna Cathrine, Jens Ulrik, Kristine Marie,

Lars Fredrik Undahl (1747 – 1832)
g. Marie Frimann Dahl (1774 – 1850)
Tok over halve garden i 1778,
ved skifte etter foreldra tok han over resten i 1799.
Barn: Jens Fredrik, Aksel Rosenkrantz, Vilhelm Frimann, Johanne Margrethe.

Garden vert delt

I skiftet etter Lars Fredrik Undahl i 1833 vart Valegarden delt mellom dei to eldste sønene Jens Fredrik og Axel Rosenkrantz Undahl. Dei hadde odel på kvar sin halvpart av garden.

Axel Rosenkrantz: Hovedbruket Søre-Valen

Jens Fredrik: Nordre-Valen

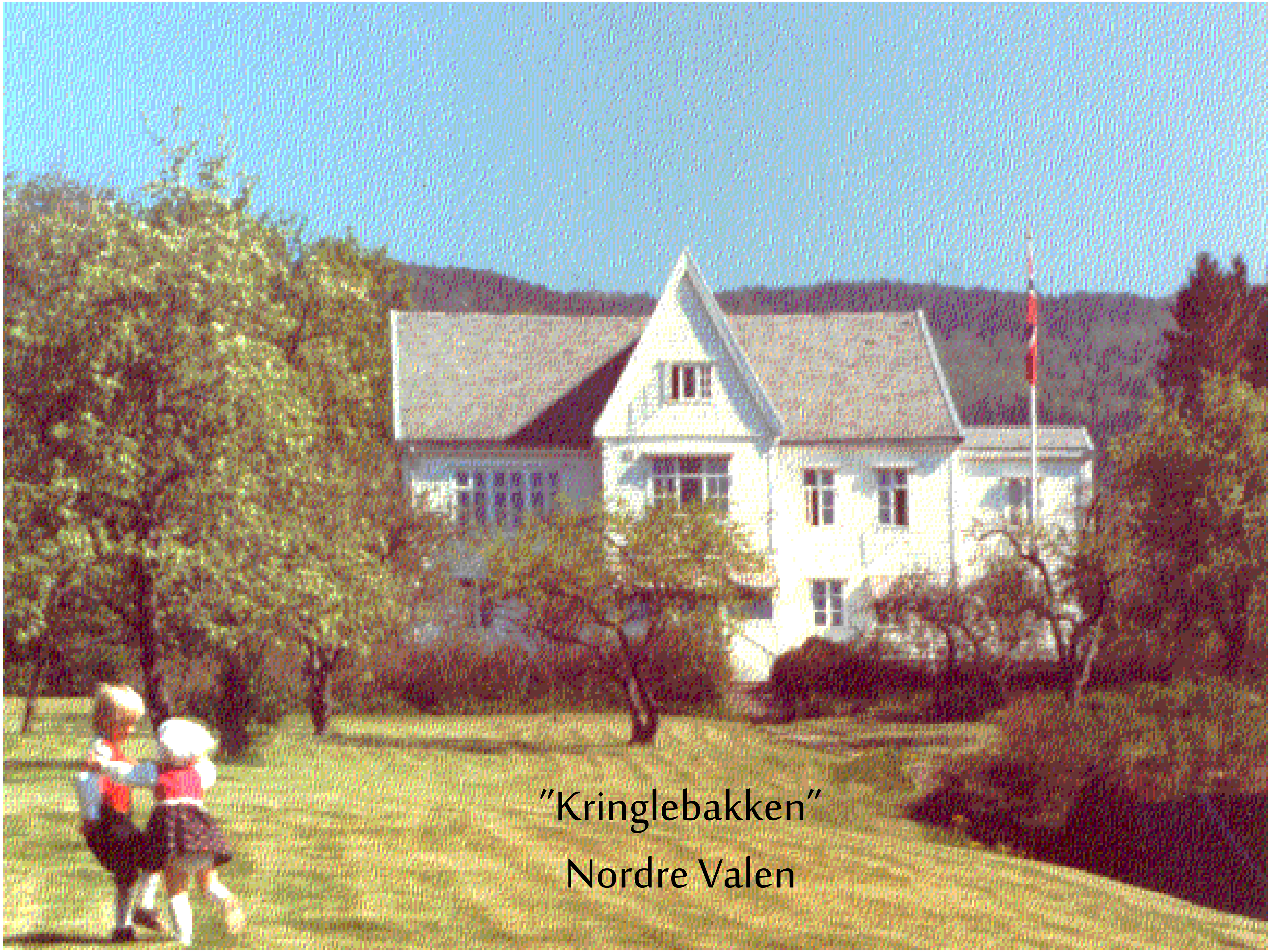

″Kringlebakken″
Nordre Valen

Jens Fredrik Undahl

1803 - 1846

g.m. Khristine Kathrine Kahrs (1815 – 1891)

Barnlause.

- Kaptein og divisjonssjef i Bergen Brigade.
- Veginspektør i Søndre Bergenhus Amt.
- Ordførar i Eid herad i 1837
- Engasjert i opplysningsarbeid
- Sokneselskapet
- Eid Sokn Sparebank

Nordre Valen

Då Jens Fredrik døydde i 1846 overtok bror hans,
Wilhelm Frimann Undahl, (1809 – 1871)

Wilhelm var milliterkaptein og ugift. Han var svært samfunnsengasjert og overtok som ordførar i Eid etter broren.
Wilhelm Frimann hadde mellom anna fleire bidrag til Asbjørnsens innsamling av eventyr.

Då Wilhelm døydde fall Nordre Valen tilbake til hovedbruket og Axel Rosenkrantz samla såleis heile Valegarden att.

Søre-Valen

Axel Rosenkrantz Undahl
1807 – 1886
g.m. **Jakobine Fredrikke Welzin**
1790 – 1875

5 barn: Anna Catharine, **Jens Fredrik**, Bertine, Johan Jørgen Ludvig, **Wilhelm Frimann**

Axel Undahl var veginspektør og propritær.
I hans tid vart det etablert mange husmannsplasser på Valen.
Jakobine, eller ”Madamen” som ho vart kalla på Folkemunne var ei svært myndig dame som var Kjend for å driva arbeidsfolket hardt.

Deling av garden att i 1884

Søre Valen som var hovedbruket, vart
overtatt av sonen
Jens Fredrik då Axel
døydde i 1884.
Wilhelm Frimann overtok
Nordre Valen.

Jens Fredrik Undahl (1848 – 1915)

g.m. Petra Elise Brown f.1856

Barn: Fredrikke, Joanna, Berljot,
Axel Rosenkratz, Yngvar.

Ingeniør og fabrikkeigar.
Fyrstikkproduksjon
Selde vassrettane til Amtet då ”asylet” vart bygd

Axel Rosenkrantz overtok Søre Valen etter far sin. Garden vart ekspropriert og seld til takst til fylket i 1931.

Ingeniør Jens R. Undahl.
Grunnla eller ledet flere fyrstikkfabrikker på 1800-tallet.

Hardanger Tændstikfabrik, Valen, 1869 - 1877

På Valen gård i Kvinnherad bodde ved midten av forrige hundreår proprietær, veiinspektør Axel Rosenkrantz Undahl med familie. Sønnen, ingeniør Jens Undahl, hadde en tid praktisert i Sverige, og her satt seg inn i fyrstikkproduksjon. I februar 1875 ble så Hardanger Tændstikfabrik registrert hos fogden i Sunnhordland, med Jens Undal som bestyrer. Undahl har imidlertid opplyst på et skjema at bedriften ble satt i gang i 1869, etter at han i Christiania hadde truffet en svensk fyrstikkmann Abraham Nilsson fra Värmland, som ble med vestover og deltok i reisingen av fabrikken. Da Jens Undahl i 1876 drog til Christiania Tændstikfabrik i Heggedal, ble hans bror Johan Undahl bestyrer av fabrikken på Valen.
I 1876 hadde denne fabrikken følgende beskjeftigede:

Bestyrer	1	
Oppsynsmann		1
Menn over 15 år	7	
Kvinner over 15 år	14	
Gutter under 15 år	3	
Piker under 15 år	1	

Dessuten var det en del voksne og barn i gang med liming av esker i hjemmene. Fabrikken var ikke stor, den hadde i 1870-årene 1 høvelmaskin,
2 ramleggemaskiner, 1 sponsvarv og 1 karvemaskin. Det ble laget fosforstikker i esker og tutter, men kvantum ble aldri oppgitt. Det bodde fyrstikkarbeidere i Vaagen, Skarpteigen, Kalleberg, Viken, Heien, Gangstø, på Pladsen og Underhaug, i Sundteigen og Teigedalen. Ifølge lensmannen i Fjelberg, var det slutt i 1877. En vakker etikett i sort trykk på grønn bunn er kjent. Motiv: en ildsprutende drage i en ellipse.
Tekst: Hardanger Tændstikker På sidekanter: Oplag hos Joh. H. Bentzen, Bergen

Wilhelm Frimann Undahl (1860 – 1928)

g.m. Marie Scheldrup

Dei hadde ikkje born sjølv, men adopterte ei jente Ida. Ho vart seinare gift med sjef for utbygginga av kraftanlegget på Valen, Christian Drangsholt.

Selde Nordre Valen til Amtet i 1908.
Bygde nytt hus ved kaien.

Perastovo
Solstrand
Kråi

Husmenn og tenestefolk

I 1865 er det 13 husmannsplasser på Valen, og omkring det samme på Handeland. Truleg det området på våre trakter som hadde flest husmenn.

Både på Valegardane og Handeland omgav eigarane seg med tenestefolk. Mange kom frå husmannsplassene, men mange kom og langvegs frå.

”Pilakari” ved Pilastovo i Vågen.
Det siste husmannsplasset på Valen

Opsangeron
Langneset
Torbo-
neset
Torboneset
Sunds-
teigen
Teigen
Teigalia
Vikefjell
199
183
Nordfjellet
559
Kokkelberg
Spaneheia
Sæterhaug
605
700
600
500
400
300
200
Valedals-
dammen
Stemmelands-
dammen
Sogntaia
329
Horga
Valen
Valøya
Stakkstødalen
Åsane
306
Brandsegga
448
Gangmyra
Handalandsdalen
Handalands-
elva
Handaland
124
Skarvalands-
fjellet
Valenvågen
Myra
Solbakken
Lauvöya
Toilöyno
Sandvollh
Sandvoll
Bleikig
134
13
19
20
22
39
37
36
35

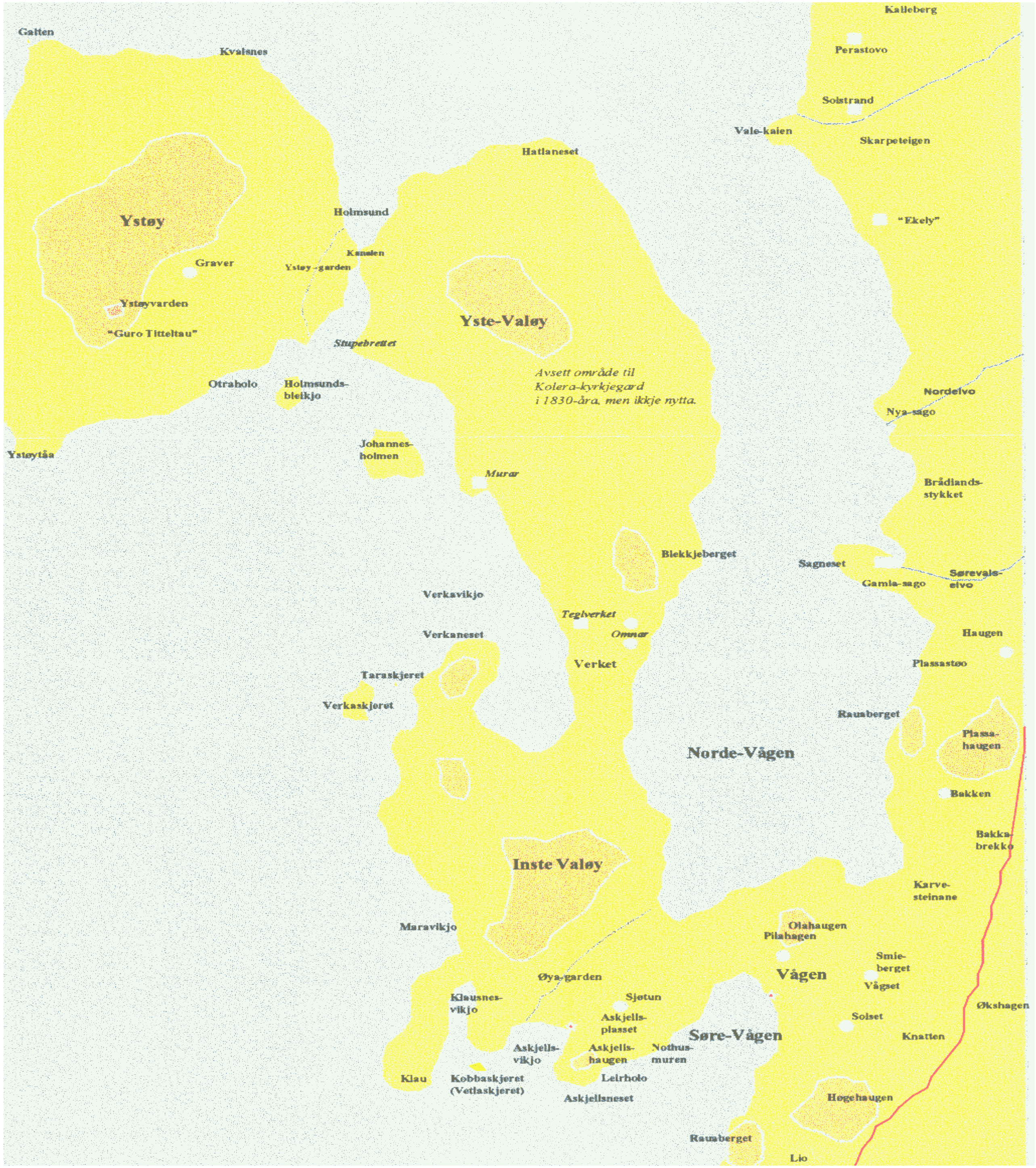

Galten
Kvalsnes
Kalleberg
Perastovo
Solstrand
Vale-kaien
Skarpeteigen
Hatlaneset
Ystøy
Holmsund
"Ekely"
Kanalen
Graver
Ystøy -garden
Ystøyvarden
"Guro Titteltau"
Yste-Valøy
Stupebrettet
Avsett område til
Kolera-kyrkjegard
i 1830-åra, men ikkje nytta.
Otraholo
Holmsunds-
bleikjo
Nordelvo
Nya-sago
Johannes-
holmen
Ystøytåa
Murar
Brådlands-
stykket
Blekkjeberget
Sagneset
Gamla-sago
Sørevals-
elvo
Verkavikjo
Teglverket
Omnar
Verkaneset
Haugen
Verket
Plassastøo
Taraskjeret
Verkaskjeret
Rauaberget
Norde-Vågen
Plassa-
haugen
Bakken
Bakka-
brekko
Inste Valøy
Karve-
steinane
Olahaugen
Pilahagen
Maravikjo
Smie-
berget
Vågen
Øya-garden
Vågset
Sjøtun
Klausnes-
vikjo
Økshagen
Askjells-
plasset
Solset
Søre-Vågen
Knatten
Askjells-
vikjo
Askjells-
haugen
Nothus-
muren
Klau
Kobbaskjeret
(Vetlaskjeret)
Leirholo
Askjellsneset
Høgehaugen
Rauaberget
Lio

Husmannsplassar under Søre- og Nordre Valen

- Lio
- Vågen
- Askjellsplasset
- Olahaugen
- Bakken
- Pilaplasset
- Saneset
- Plasset
- Skarpeteigen
- Smeaplasset
- Nedre Kalleberg
- Øvre Kalleberg
- Sandvik
- Øvre Heio
- Nedre Heio
- Stykket
- Sydnessplasset
- Beitene
- Urane
- Telekamben

«Uden mindste Betaling»

Knut Jan Kaldestad (t.v.) og Reidar Handeland meiner kyrkjebåten må registrerast som kulturminne og takast skikkeleg vare på.

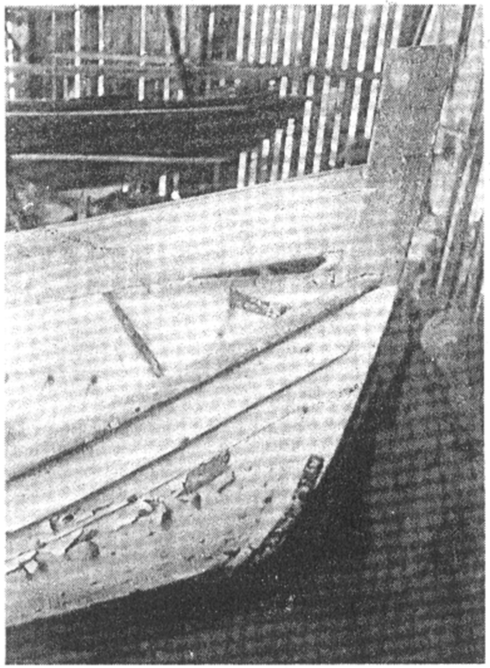

Stilig stemn!

Kyrkjebåten på Søra-Valo ligg i dag bortgøymd og nedstøva på Gamla-Sago. Men den er i overraskande god stand.

Bygselsetel på plasset Haugen av Valen 1784.

Jeg underskrevne Lars Friederich Undahl som Ejer av En jordepart i Gården Wahlen no 3. av Sundhordlehns Selv Ejer Gods, beliggende i Schaanevigs Skibrede og Sunhordlens Sorenskriveri, av Landskvld 1 ½ Løb smør, En Huud Tilstår hermed å have Bygslet og festet, ligesom jeg hermed Bygsler og fester den Velagte og Mandhafte Lars Jonsson Store Godøen et under forbemeldte Jordepart liggende uskattlagte Huusmands-plads kaldet Hougen, som Samson Jonssen forher har brugt, og er fra død, hvilke uskattlagte Huusmandsplads Haugen kaldet bemælte Lars Jonssen Store Godøen udi sin Levers tid må have Bygslet, Fæste og Brug på de conditioner.

1.At hand Årlig i Avgift betaler 2, siger Toe rigsdaler,
2 de at slåe en tredjedel av høiet på Pladset Brattestølen kaldet,
3 tio. Årligen gjøre 3de, siger trende Dags Arbejde uden Betaling.
4 tio. Føre meg til kirke, når og hvor tiidt jeg vil uden mindste Betaling eller Godtgjørelse.
5 to. Entholde seg aldeles fra at hugge Eg og Bjerk, så vel på Bøen som i Udmarken. og Bjerk, så vel på Bøen som i Udmarken.
6 to. Ikke jage Kjed, Lam eller Kalver av sin og i min Ager. Og i øvrig holder Pladses Huuses i stand forbedrer og dyrker det, og lader intet av Pladset eller dets tilliggende fra komme og i alle Måder ræt ter seg efter Loven og alle Kongelige Anordninger, og er meg som hans Huusbonde hørig og lydig.

Første bygsel har Lars Jonssen Store Godøen betalt efter accorde. Dets til Bekreftelse under min Hånd og Signet.
Tiingstædet Handelandsjøen d. 14.de. September 1784.

Lars Friederich Undahl

Lest og publiceret ved Schaanevigs Skibredets Høst Ting på Tingstædet Handelandssjoen
d. 14de. September 1784 og til Manufacteur Huuset betalte 8te Skilling...

Testerer Sebløtz

TAKK
så
mykje
!